

психології розроблено цілий ряд методик, провідними з яких є: методика дослідження загального рівня комунікабельності (за В.Ф.Ряховським), яка дозволяє діагностувати комплекс комунікативних умінь та навичок юнаків.

Своєрідність психологічних особливостей толерантності у міжособистісному спілкуванні студентів досліджувалася протягом лютого – березня 2015 року на базі Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. У дослідженні брали участь 43 студенти IV курсів природничого факультету. Серед них – 17 юнаків та 26 дівчат. Дослідження тривало у три етапи. Перший етап був присвячений дослідженню комунікативних та організаторських здібностей студентів. На другому етапі ми визначили загальний рівень агресивності в стосунках студентів. Третій етап полягав у вивченні комунікативної толерантності студентів.

Дані експериментального дослідження дозволяють розподілити рівні комунікативних здібностей четвертокурсників таким чином: високий, вище середнього, середній, нижче середнього та низький.

Так, юнаки, віднесені до низького рівня комунікативних здібностей, характеризуються відсутністю прагнення до спілкування, прагнення обстоювати власну думку і перебувати в компанії. Такий результат показав 1 студент (2%).

Студенти, які показали рівень комунікативних здібностей «нижче середнього», характеризуються замкнутістю, відсутністю прагнення до спілкування з однолітками та викладачами, мають труднощі у встановленні контактів. Таких виявилось троє (7%), всі хлопці.

Студенти, у яких визначені комунікативні здібності на середньому рівні, характеризуються прагненням до контактів з людьми, умінням планувати свою роботу, прагнуть до розширення кола спілкування. Якісний показник цієї групи складає 32%.

Студенти, у яких виявлені комунікативні здібності «вище середнього», характеризуються постійним прагненням розширювати коло друзів, постійно допомагати друзям, близьким, займається суспільною діяльністю, проявляють ініціативу. Таких студентів виявилось 17 (39%), з них 13 дівчаток, 4 хлопці.

Четвертокурсники, з високим рівнем комунікативних здібностей, відзначаються високою потребою у спілкуванні, невимушено поводяться у розмові з малознайомими людьми, мають власну думку і прагнуть визнання, характеризуються здібностями організувати спільну трудову та навчальну діяльність. Таких студентів виявилось дев'ятеро (14%), з них – 5 дівчат та 4 хлопці.

Таким чином, на основі отриманих даних, у студентів-четвертокурсників ми виявили п'ять груп з різними рівнями комунікативних здібностей: високим, вище середнього, середнім, нижче середнього та низьким.

Учений М.Б.Грінчук виокремлює такі умови реалізації принципу толерантності в міжособистісному спілкуванні: не прагнути підкорити іншого собі (бо толерантність будується тільки на основі рівності позицій суб'єктів взаємодії); вивчати іншого (знання, що саме інший вважає в собі найбільш цінним чи особливим, коли перестає домінувати оцінка й дитина захоплюється пізнанням культури, традицій, способу життя представників інших національностей, шукає основи подальшої співпраці тощо); приймати іншого таким, яким він є (без наміру переробити, сприймаючи іншого як цілісну неповторну індивідуальність); акцентувати увагу на об'єднувальних чинниках (спочатку визначаючи спільне й лише потім звертати увагу на «я» - протилежне).

Література

1. Грінчук М. Б. Формування толерантності особистості / М. Б. Грінчук // Завуч. – 2005. – №12. – С.3-5.

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ЯК ЗАСІБ САМОУПРАВЛІННЯ

Семенцова О.М.

Полтава, Україна

Культура мовлення – це дотримання сталих мовних норм усної і писемної літературної мови, а також свідоме, невимушене, цілеспрямоване, майстерне вживання мовно-виражальних засобів залежно від мети й обставин спілкування [1].

Мовна культура – це надійна опора у вираженні незалежності думки, розвиненості людських почуттів, у вихованні діяльного, справжнього патріотизму та засобом самоуправління. Культура мови передбачає вироблення етичних норм міжнаціонального спілкування, які характеризують загальну культуру нашого сучасника. Мабуть, ніхто не буде заперечувати, що в низькій культурі мови виявляються виразні ознаки бездуховності... Мовна неграмотність, невміння написати елементарний текст, перекласти його з української мови на російську і навпаки чомусь перестали

сприйматися як пляма на службовому мундирі.

Отже, володінню мовленням як засобом професійної діяльності потрібно вчитися. А.С. Макаренко зазначав, що вчитель повинен так говорити, щоб діти відчували в його словах волю, культуру, особистість [2]. Мовлення вчителя - це мовлення, пристосоване для розв'язання специфічних завдань, що виникають у педагогічній діяльності, спілкуванні.

Література

1. Грабовська С.Л. Комуникативний менеджмент і управління трудовими ресурсами в некомерційних організаціях. Львів 2005р.
2. Гульпа Л. Ю. Роль педагогічного спілкування у формуванні міжособистісної комуникативної компетенції [Текст] // Гуманітарні науки. – 2009. - №1. – С. 33-36
3. Цветкова Т. К. Повышение культуры педагогического общения // Вопросы психологии. -1990. -№2. - С. 176-177.

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ УМІНЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧНІВ З ПІДРУЧНИКОМ ГЕОГРАФІЇ

*Сльоза Н.В.
Київ, Україна*

На сучасному етапі інформатизації суспільства однією з найактуальніших проблем освітнього процесу школи, що потребує розробки теоретичного та методичного підґрунтя, є проблема формування в учнів умінь самостійно здобувати знання, орієнтуватися у величезній кількості інформації, що швидко оновлюється та вміло використовувати її у практичній діяльності. У цих умовах самостійна робота стає невід'ємною частиною навчальної діяльності.

Під формуванням умінь самостійної роботи ми розуміємо складний процес педагогічної взаємодії між вчителем та школярем, що спрямований на оволодіння способами самостійної пізнавальної діяльності у результаті вправління. Ця взаємодія базується на засадах особистісно-зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів передбачених Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти [1]. А також на використанні ефективних засобів навчання, провідне місце серед яких посідає підручник як особлива дидактична система, що розкриває зміст та є моделлю навчання. Саме навчальний посібник наповнює навчання конкретним матеріалом, дає орієнтири побудови курсу педагогу і матеріал для самостійної роботи учням [3].

Організація самостійної роботи з підручником географії провідний спосіб формування предметної компетенції школярів, інструмент організації їх самоосвітньої діяльності. Робота з підручником передбачає складну аналітико-синтетичну діяльність, в основі якої лежать найважливіші інтелектуальні операції – аналіз, порівняння, виділення головного, узагальнення, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, що є базою для формування загальнонавчальних умінь і навичок.

Основою формування умінь самостійної діяльності є оволодіння способами діяльності, алгоритмами при роботі з різними структурними компонентами навчальної книги (див. рис. 1).

Проблема організації та структури самостійної роботи тісно пов'язана з питанням її класифікації, в основу якої покладені різні ознаки: за характером пізнавальної діяльності, за ступенем самостійності учнів під час виконання завдань, за принципом структурності пізнавальної діяльності учня і принципом зростаючих труднощів, за дидактичною метою, за основним видом і способом діяльності учнів, за формою організації навчання тощо.